

Горюнова Є.О.,
к.і.н., доцент кафедри філософії
та історії Таврійського національного
університету імені В.І. Вернадського

АНЕКСІЯ КРИМУ ЯК ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті розглядається вплив анексії Криму Росією на ситуацію у сфері безпеки для країн Балто-Чорноморського регіону, які можуть стати наступними жертвами Кремля. Зазначено, що анексія Криму суттєво змінила всю регіональну систему безпеки через активну мілітаризацію півострова Росією. Визначено, що окупація півострова підвищила позиції Росії в енергетичній сфері за рахунок видобутку енергоносіїв на кримському шельфі, а також допомагає просувати ідею «поєднання» Чорного, Балтійського та Адріатичного морів через систему газопроводів. Доведено, що протидіяти подальшій експансії Росії може союз держав Балто-Чорноморського регіону, які поєднують свої зусилля, насамперед, у військовій та енергетичній сферах.

Ключові слова: анексія, Крим, Росія, Балто-Чорноморський регіон, загрози, безпека, мілітаризація, енергетика.

Анексія Криму Росією в березні 2014 р. радикальним чином вплинула на всю систему міжнародних відносин, що склалася після Другої світової війни. Російська Федерація своїми діями продемонструвала зневагу до міжнародного права та перевагу права сили. І хоча окупацію українського півострова намагалися представити як акт «волевиявлення кримчан», абсолютна більшість держав світу підтримала резолюцію Генеральної Асамблеї ООН №68/262 від 27 березня 2014 р. про підтримку суверенітету та територіальної цілісності України в її міжнародно визнаних кордонах. Це означає невизнання самого «референдуму» від 16 березня 2014 р. та його результатів.

Анексія Криму суттєво змінила й усю архітектуру регіональної безпеки – півострів дуже швидко перетворюється на військову базу, яка може мати навіть ядерну зброю. Все це

створює масштабні загрози для країн не тільки Чорноморського регіону, але й усіх країн Балто-Чорноморської дуги. Загроза подальшої російської експансії на країни Балто-Чорноморського регіону вимагає від Європи формування адекватної стратегії швидкого реагування на виклики з боку Росії.

Проблема безпеки на сході Європи є предметом досліджень багатьох вчених різних країн, але їх наукове поле стосується або Чорноморського регіону (У. Улусой, Ю. Кіфу, М. Айдін, А. Инайе тощо), або ж регіону Балтійського моря (Г. Пракс, Ю. Романовс, Ю. Готковська, Г. Ховард, К. Линк тощо). Але сучасні умови вимагають дослідження простору безпеки обох морів у тісному взаємозв'язку задля формування адекватної відповіді агресивній політиці Росії.

Мета статті – визначити базові загрози та виклики для Балто-Чорноморського регіону, спровоковані російською анексією Криму, та окреслити механізми протидії експансіоністській політиці Кремля.

Анексія Криму та розв'язана росіянами війна на сході України стали серйозними викликами для сучасного світу. Вперше після Другої світової війни в Європі за допомогою зброї було анексовано частину території суверенної держави – України. Російська збройна агресія стала викликом для усієї європейської системи безпеки та Північноатлантичного альянсу, бо вона є тільки початком. Кінцева мета Росії – створення нового світового порядку, який буде нагадувати «концерт великих держав» XIX ст., де більшість країн перетворяться в об'єктів геополітичної боротьби глобальних та регіональних держав.

Російська анексія змінила геополітичну картину на сході Європи, значним чином підсилила Росію та, навпаки, позбавила Україну військово-морської бази та значної частини військово-морського флоту. На думку Джеймса Шерра, російська агресивна політика зумовлена її побоюваннями за свою безпеку. Бо якщо для країн Заходу загрози визначаються у категоріях можливостей та інтересів, то для Росії все це вимріються в

контексті територій. «Україна – це територія, країни Балтії – це територія, моря – це території... Це означає, що коли зростає вплив Росії, має зростати її периметр безпеки. У цей периметр входять всі сусідні країни, відповідно, його мінімальна базова лінія відповідає не межі Російської Федерації, а кордонам або територіям колишнього Радянського Союзу», – вважає дослідник [7, с.43]. А це означає, що усі держави, які мають спільні кордоні з Росією (та не тільки вони) знаходяться під загрозою або прямої окупації з боку Кремля, або політичної дестабілізації за допомогою засобів гібридної війни.

На думку польської дослідниці Ю. Готковської, анексія Криму та російська військова інтервенція на Донбасі свідчать про готовність Кремля використовувати військову силу задля повернення собі статусу гегемону, зміцнення своїх позицій на глобальній та регіональній аренах та повернення панування на пострадянському просторі [2].

Мілітаризація Криму стала однією з головних цілей Москви – за кілька років кількість російського озброєння та військовослужбовців зросла в рази. Так, на 1 січня 2014 року (тобто до анексії) загальна чисельність військового персоналу Чорноморського флоту РФ сягала 17 тис. осіб, з яких в Криму було дислоковано 12,5 тис.

За даними Центра досліджень армії, конверсії та роззброєння (ЦДАКР), станом на березень 2016 р. кількість російських військових майже подвоїлася – їх у Криму вже було 23 800. До 2025 р. росіяни планують збільшити кількість військового контингенту до 43 тис. осіб – тобто майже у 4 рази [4, с.7].

За оцінками ЦДАКР, до анексії росіяни мали в Криму 26 бойових кораблі, 92 бойових машини піхоти, 24 артилерійські системи калібру понад 100 мм, 59 бойових літаків та гвинтокрилів, 2 підводних човна.

За два роки окупації кількість російських озброєнь суттєво збільшилась – літаків в 3,4 рази (до 72), БМП – в 6,6 разів (до 902), підводних човнів – в 2 рази (до 4). Кількість військових кораблів зросла до 30. До того ж, в окупованому Криму

з'явилися танки та сучасні ракетні системи.

Таблиця 1

**Кількість російських військових та техніки в Криму
до та після анексії [4, с.8]**

	01.01.2014	Березень 2016 р.
Військові	12500	23800
Танки	-	30
Бронетехніка	92	603
Літаки	22	74
Гвинтокрили	37	61
Ракетні системи	-	16
Військові кораблі	26	30
Підводні човні	2	4

Мілітаризація Криму продовжується – протягом 2016–2017 рр. на півострові з'явилися нові військові кораблі, підводні човни та інша військова техніка. Так, Чорноморський флот РФ в Криму було озброєно новими військовими кораблями – «Адмірал Григорович» та «Адмірал Ессен», які використовують ракети «Калібр» з радіусом ураження до 1500 км.

Особливу увагу в Росії приділяють захисту узбережжя – для цього на півострові було розташовано 16 берегових ракетних комплексів, 58 систем залпового вогню та 120 зенітно-ракетних комплексів. Але це не остаточні цифри – найближчим часом на півострові будуть розміщені системи протиповітряної оборони С-400 «Тріумф» в Севастополі та системи С-400 і «Панцир-С» в Феодосії. Разом з протиракетними комплексами «Бастіон» вони забезпечують захист усього узбережжя Криму.

На думку російського військового експерта Павла Фельгенгауера, російські «Тріумфи» у Криму є важливою ланкою у складі так званого «західного валу», тобто оборони Росії проти НАТО, бо вони можуть охопити повітряний простір над частиною країн Східної Європи. «З Криму «Тріумфи» здатні охопити небо над частиною країн Східної Європи, де можуть курсувати літаки та стратегічні безпілотники НАТО. Тактичним, на півострові ми бачимо частину підготовки до світової

або загальноєвропейської війни», – зазначає експерт [11].

Про підготовку до війни свідчать й плани Росії стосовно подальшого збільшення у Криму військового угруповання. Так, до 2020–2025 рр. Росія планує збільшити кількість військових в Криму до 43 тис., танків – до 100 одиниць, БМП/БТР – до 1150, ракетних систем різного калібру – до 400, бойових літаків – до 150, гвинтокрилів – до 95, берегових ракетних комплексів – до 50, бойових кораблів – до 33, підводних човнів – до 7 [4, с.15].

Але вже сьогодні, за словами начальника російського Генштабу Валерія Герасимова, Росія має самодостатнє військове угруповання в Криму, до якого входить військово-морська база, армійський корпус і дві дивізії – авіаційної та протиповітряної оборони [6].

Про далекосяжні агресивні плани Росії свідчать й постійні військові навчання, кількість яких щорічно збільшується. Наприклад, кількість навчань на Чорноморському флоті Росії в 2017 р. зросла на третину в порівнянні з минулим роком [10].

Крім звичайних озброєнь Росія має всі можливості для розміщення у Криму ядерної зброї, за допомогою якої вона зможе погрожувати майже усій Європі. «Сьогодні в Криму існують носії ядерної зброї і це означає, що Крим перетворився в плацдарм, який загрожує, насамперед, Заходу. У разі війни фактично буде йти перевезення ядерної зброї до Криму», – зазначає український військовий експерт Михайло Самусь [5]. Ядерна зброя сьогодні є штатною для всіх кораблів першого рангу. Також вона, безумовно, є на підводних човнах. Ядерні заряди можуть переносити й стратегічні бомбардувальники Ту-22М3, які вже є в Криму. На підтвердження наявності в Криму можливостей для використання ядерної зброї свідчить створення в 2015 р. на півострові територіального підрозділу 12-го управління Міноборони Росії, яке займається ядерно-технічним забезпеченням. Тепер російські військові сили з Криму можуть загрозувати не тільки державам Балто-Чорноморського регіону, але навіть Іспанії чи Великій Британії.

Аналогічно підвищується рівень загрози з боку Росії й на

Балтиці, де вона намагається зберігати свій «пріоритетний статус у модернізації військових сил та розміщує біля своїх західних кордонів високотехнологічну зброю та оптимізовані під наступальні дії підрозділи» [1, с. 24]. Після анексії Криму на Балтиці суттєво зросла кількість конфронтаційних дій з боку Росії – порушення національного повітряного простору та територіальних вод, перетин літаками та кораблями міжнародних вод та повітряного простору без відповідних дозволів, зростання кількості військових навчань, тощо [2, с. 56].

Окрім стратегічних позицій на військовому напрямку, Росія з анексією Криму отримала певні енергетичні важелі на Чорному морі, а також у просуванні власних енергетичних інтересів у Європі.

Після анексії українського півострова, Росія заявила про свої права на кримську частину шельфу з його запасами вуглеводнів. Видобуток газу в Криму та на його шельфі вівся ДАТ «Чорноморнафтогаз», дочірньою компанією НАК «Нафтогаз України», яка за декілька років до окупації придбала сучасні глибоководні плавучі бурові установки.

За даними компанії 2013 р., вона розробляла на шельфі Чорного та Азовського морів три газоконденсатні, шість газових та одне нафтове родовища. Напередодні анексії «Чорноморнафтогаз» збільшив видобуток природнього газу на 40,6% – до 1 650,74 млн. куб. м [9]. У березні 2014 року російська влада Криму націоналізувала «Чорноморнафтогаз» разом з усім майном. За три роки анексії Криму Росія викачала з українських родовищ біля 3 млрд. кубів газу [9]. Це спростило для Росії завдання щодо забезпечення окупованого Криму природнім газом.

Головне завдання Росії в енергетичному секторі – це будівництво нових газогонів до Європи по дну морів в обхід України. Це дозволить реалізувати стратегічну ідею «поєднання трьох морів» – Балтійського, Чорного та Адріатичного. Але на цьому напрямку російські енергетичні плани отримують суттєву протидію. Так, незважаючи на підтримку будівництва

газопроводу «Північний потік-2» з боку Німеччини та Австрії, 9 країн Центральної та Східної Європи (Хорватія, Чехія, Естонія, Угорщина, Латвія, Польща, Литва, Румунія та Словаччина) виступили категорично проти нього [3]. На думку польських політиків, цей газопровід матиме «влетенський вплив» на енергетичну безпеку ЄС. «Погоджуючись на побудову «Північного потоку-2», ми насправді погодимося бути більш залежними від одного джерела енергії», - вважають у представництві Польщі при ЄС [8].

Від ідеї будувати «Південний потік» Росія офіційно відмовилась у грудні 2014 р., не отримавши дозволу від Болгарії, незважаючи на візит керівника російського МЗС С. Лаврова до країни влітку того ж року. Але спроби провести через парламент Болгарії рішення щодо поновлення будівництва «Південного потоку» в січні 2016 р. свідчать про те, що Росія остаточно не відмовилась від цієї ідеї, тому може шукати нові шляхи для її реалізації.

Висновки. Перед державами Балто-Чорноморського регіону стоять завдання з об'єднання зусиль, насамперед, у сфері оборони. Основою такого військового союзу може стати вісь Варшава-Київ, до якої на півночі приєднуються країни Балтії, що вже мають розвинені військові стосунки з Польщею. На Чорному морі до цієї співпраці варто залучити членів НАТО – Болгарію, Румунію та Туреччину. Але на даному етапі Анкара проводить багатовекторну міжнародну політику, де стосункам з Москвою відведено не останню роль.

На енергетичному полі перед державами Балто-Чорноморського регіону стоять завдання з протидії російській енергетичній експансії. Тому державам регіону вкрай важливо дотримуватися кооперації та співробітництва, що є головною умовою диверсифікації маршрутів постачання та зниження залежності від російських енергоносіїв.

Загалом тісна співпраця усіх країн регіону, насамперед у сфері оборони та енергетики, дозволить протидіяти російській агресивній політиці в Європі, допоможе зберегти їхній

державний суверенітет та створить складні умови для Росії, що врешті-решт змусить Кремль відмовитися від його агресивних планів стосовно країн Балто-Чорноморського регіону.

Список використаних джерел та літератури:

1. Henrik Praks, Estonia and the military aspects of the security of the Baltic Sea Region / Henrik Praks // Security in the Baltic Sea Region: Realities and Prospects. The Rīga Conference Papers 2017. – Riga, 2017. - P. 23-32.

2. Justyna Gotkowska Polish defence policy and the security of the Baltic Sea Region / Justyna Gotkowska // Security in the Baltic Sea Region: Realities and Prospects. The Rīga Conference Papers 2017. – Riga, 2017. - P. 54-65.

3. Konur Alp Kocak, Pasquale De Micco, Faustine Felici, The quest for natural gas pipelines. EU and Eastern Partner energy policies: Security versus transit benefits //European Parliamentary Research Service and Directorate-General for External Policies, July 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу:

[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/586626/EPRS_STU\(2016\)586626_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/586626/EPRS_STU(2016)586626_EN.pdf)

4. Валентин Бадрак, Мілітаризація окупованого Криму як загроза міжнародній безпеці /В. Бадрак // Мілітаризація окупованого Криму як загроза міжнародній безпеці. Збірка виступів міжнародної конференції. 14 березня 2016 р. – К., 2016. – С.7-16.

5. В случае полномасштабной войны в Украине, Россия использует весь арсенал орудий, находящийся в Крыму – эксперты // Крым. Реалии. 11.08.2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.krymr.com/a/news/27915304.html>

6. Генштаб заявил о создании в Крыму самостоятельной группировки войск // РИА Новости. – 07.11.2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ria.ru/defense_safety/20171107/1508335581.html

7. Дж. Шерр. Захід не розуміє різниці між Україною та Росією. /Дж. Шерр// Мілітаризація окупованого Криму як загроза міжнародній безпеці. Збірка виступів міжнародної конференції. 14 березня 2016 р. – К., 2016. – С. 42-47.

8. Єврокомісія йде в атаку а «Північний потік-2» //DW. 08.11.2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk>

9. За время аннексии Россия незаконно добыла почти 3 млрд кубов украинского газа – «Черноморнефтегаз». // Крым.Реалии. 28.04.2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.krymr.com/a/news/28456868.html>

10. На Черноморском флоте и на Каспии выросла интенсивность учений //РИА Новости. 03.11.2017. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ria.ru/defense_safety/20171103/1508124377.html

11. ПВО против кого? Россия задействовала в Крыму комплексы С-400 // Радио Свобода. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://ru.krymr.com/a/28232371.html>

12. «Чорноморнафтогаз» у 2013 р. збільшив видобуток газу на 40,6%// Укринформ. [Электронный ресурс] – Режим доступа: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/1608923-chornomornaftogaz_u_2013_rotsi_zbilshiv_vidobutok_gazu_na_406_1902242.html

Goriunova E. ANNEXATION OF CRIMEA AS A THREAT TO THE SECURITY OF THE BALTIC-BLACK SEA REGION

The annexation of Crimea by Russia in March 2014 has radically influenced the system of international relations, significantly changed the architecture of regional security and created threats to the countries of the Baltic-Black Sea region, which can be the next victims of the Russian expansion.

In order to threaten the European countries, Russia actively militarizes Crimea. In a few years since its annexation, the number of Russian troops increased almost twofold, military aircrafts – by 3.4 times and armored vehicles – by 6.6 times. There are tanks and modern missile systems, the latest air defense systems S-400 and anti-missile systems “Bastion” in occupied Crimea. In addition to conventional weapons, Russia has all the capabilities to deploy nuclear weapons in Crimea that will be a threat to all Europe.

Another serious threat is the energy factor – attempts of Russia to monopolize energy supplies to the EU. The annexation of Crimea allowed the Kremlin to nationalize the Ukrainian company “Chornomorneftegaz”, which in 2013 produced 1.65 billion cubic meters of natural gas per year.

But the main task of Russia is to further engage in the European energy market and create a “circle” for Central Eastern Europe countries with the help of a number of gas pipelines that “connect” the Black, Baltic and Adriatic seas.

The countries of the Baltic-Black Sea region need to join forces to counteract the Russian expansion. The basis for such a defense alliance can be the Warsaw-Kyiv axis, which the Baltic states, Bulgaria and Romania, will join to. It would be very important to involve Turkey, but Ankara is engaged in a complicated international policy-making process now.

The states of the region should stand together in the energy sector increasing their energy independence from Russia through the diversification of energy supplies and mutual assistance.

Key words: *annexation, Crimea, Russia, Baltic-Black Sea region, threats, defense, militarization, energy.*

Goriunowa E. ANEKSJA KRYMU JAKO ZAGROŻENIE BEZPIECZEŃSTWU BAŁTYKO-CZARNOMORSKIEGO REGIONU

W artykule rozpatruje się wpływ aneksji Krymu przez Rosję na sytuację w zakresie bezpieczeństwa krajów Bałtycko-Czarnomorskiego regionu, które mogą

zostać następnymi ofiarami Kremla. Zaznaczono, że aneksja Krymu istotnie zmieniła cały regionalny system bezpieczeństwa przez aktywną militaryzację półwyspu. Określono, że okupacja półwyspu poprawiła pozycje Rosji w sektorze energetycznym kosztem wydobycia nośników energetycznych na szelfie krymskim, a także pomaga szerzyć ideę "pojednania" Czarnego, Bałtyckiego i Adriatyckiego morzów przez system gazociągów.

Udowodniono, że przeciwdziałać późniejszej ekspansji Rosji może związek państw Bałtycko-Czarnomorskiego regionu, które zjednoczą swoje wysiłki, najpierw, w wojskowych i energetycznych zakresach.

Słowa kluczowe: aneksja, Krym, Rosja, Bałtycko-Czarnomorski region, zagrożenia, bezpieczeństwo, militaryzacja, energetyka.

УДК 1:316.4.063

Яценко К.А.,

к.ф.н., викладач Житомирського
торговельно-економічного коледжу КНТЕУ

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА ВИКЛИКИ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

У статті досліджується міжнародний досвід практичної реалізації мультикультуралізму як стратегії соціокультурного розвитку. Проаналізовано головні переваги та недоліки канадської, американської, австралійської, британської, німецької та французької політичних мультикультурних моделей. Розглянуто перспективи застосування мультикультуралізму як ідеологічної основи взаємодії національних культур в межах гіпотетичних міждержавних утворень на киталит Балто-Чорноморської співдружності країн.

Ключові слова: мультикультуралізм, ідеологія, мультикультурна модель, національна меншина, культурний плюралізм, толерантність.

Соціальні трансформації другої половини ХХ століття призвели до кризи традиційних доктрин національного будівництва. Виклики глобалізації поставили нації-держави перед необхідністю утворення якісно нових інституційних «підпор» національної консолідації не лише в межах окремо взятих країн, але й міждержавних утворень. Адже сучасні світові глобалізаційні процеси зумовлюють потенційну